

К. А. Ярашынская (г. Мінск)

**УВАСАБЛЕННЕ ВЯСЕЛЬНАГА АБРАДУ
Ў РАМАНЕ І. КАНДРАЦЬЕВА
«БИЧ БОЖИЙ» («ГУННЫ»)**

Адным з самых вядомых у творчасці І.К. Кандрацьева з'яўляецца гістарычны раман «Бич Божий», які быў першапачаткова апублікаваны ў 1878 г. пад назвай «Гунны». Кандрацьеў прапануе погляд на гісторыю гунаў як на адно з адгалінаванняў славянскага племя венедаў і звяртае ўвагу на асобу іх правадыра Ацілы. Кандрацьеў – не гісторык, ён не будзе новых гістарычных тэорыі, а толькі дае мастацкую рэканструкцыю падзей далёкага мінулага на аснове высноў, запазычаных з твораў заходніх сярэднявечных гісторыкаў [2]. У прадмове да першага выдання пісьменнік спрабаваў загадзя апраўдацца перад чытачамі. «Если повествование мое – писал он, – попадет в руки интересующихся историей своей родины, мне думается, что прочтут его если не с удовольствием, то по крайней мере с любопытством; если же попадет в руки иных читателей, прошу их не утруждать себя чтением и отложить роман в сторону. Всякому свое» [3].

Вельмі яркая і дэталёва І.Кандрацьеў апісаў побыт славян, іх жыццёвы ўклад, вясельныя, пахавальныя абрадавыя, рытуальныя дзеянні, абрады ахвярапрынашэння.

Абрад вяселля – адзін з даўнейшых абрадаў славян. Ён адносіцца да сямейна-абрадавых традыцый. Калі пахавальны абрад адмяняў сістэму каляндарных святкаванняў, радзільна-хрэсьбіны абрад уваходзіў ў гэтую сістэму, то вясельны павінен быў падладжвацца пад рытмы каляндарных падзей, цалкам залежаў ад спрыяльных перыядаў. У народным календары ёсць час, калі вяселле строга забаранялася і, наадварот, калі вяселле было

пажадана. Вясельны абрад па сваёй структуры быў болей складаны, чым іншыя. Ён уключаў у сябе двух- ці трохтыднёвы прадвясельны перыяд, затым ішло вяселле. Потым – паслявясельныя рытуалы, якія расцягваліся на ўвесь год [4].

Раман І.К. Кандрацьева «Бич Божий» дае нам магчымасць пазнаёміцца з асноўнымі элементамі традыцыйнага вяселля старажытных славян ва ўсёй яго незвычайнай яркасці і разнастайнасці. У частцы «Пир и клятва у костра» апісваецца вяселле князя. Паказ традыцыі пачынаецца з вясельных падарункаў. У сучасных вясельных абрадах лічыцца, што маладыя павінны падрыхтаваць узаемныя падарункі: муж жонцы, а жонка мужу. Таксама бацькі і сваты мужа павінны абмяняцца дарамі з бацькамі і сватамі жонкі. Сустракаецца і тое, калі жонка павінна паднесці падарункі свайму мужу і яго бацькам. Але ў рамане іншая традыцыя: «У венедов существовал обычай, что не жена несла мужу подарки, а, наоборот, муж нес их жене. Подарки мужнины жене заключались в следующем: муж дарил жене вола, снаряженного коня, щит, секиру и меч.

Все это дарилось для того, чтобы жена не считала себя чуждой мужества и не была безучастной к войне. Подарки эти предупреждали ее, что она становится подругой, соразделяющей труды и опасности, счастье и несчастье как во время мира, так и во время войны. Это значение имели для нее и заярмованные волы, и оседланный конь, и оружие как при жизни, так и по смерти. Принимая эти дары, она должна была передать их ненарушимо и достойно детям, от которых примут невестки и, в свою очередь, передадут внукам [1, с.38].

У гэтым дзеянні адлюстравана сутнасць шлюбнага саюзу. Жонка ў славянскай традыцыі павінна была падзяляць з мужам усе цяжкасці, быць памагатай і сапраўднай сяброўкай. Прадшлюбная ноч таксама была напоўнена

элементамі традыцыйнасці. У творы чытаем: «Молодые в ночь перед свадьбой не должны были спать. Это делалось для того, чтобы первая ночь молодых вместе была крепка и спокойна. Неспкойная ночь считалась нехорошим признаком. А чтобы развлекать молодых, к жениху являлись молодые витязи, к невесте – молодые девушки. Витязи обязаны были развлекать молодого воинскими рассказами, а девушки невесту – песнями» [1, с.35].

Важным элементом у прадшлюбную ноч было сімвалічнае аддзяленне нявесты ад дзявоцкага кола. Сяброўкі павінны былі ўлажыць валасы нявесты ў адмысловую прычоску. А сама нявеста ў ноч перад шлюбам павінна ткаць ці прасці. Калі хтосьці, акрамя сябровак, прыходзіў, каб павіншаваць яе, нявеста павінна была, не падымаючы вачэй, сарамліва і ўдзячна схіліць галаву. Вопратка маладых таксама мела пэўнае сімвалічнае нападзенне. Яна была белага колеру, які сімвалізаваў пераход маладых ад юнацтва да дарослага, сталага жыцця. Вось як апісвае гэта Кандрацьеў: «Юрица была одета в длинную белую рубаху, которая почти что волочилась по земле, без рукавов, почему руки ее до самых плеч были голы. Рубаха по стану была перехвачена широчайшим поясом из греческой парчи. Волосы на голове были собраны в клубок, который обхватывался куском тонкой и узкой холстины зеленого цвета. В ушах висели необыкновенной величины янтарные серьги, грубо отделанные в золото. На голых ногах – подобие сандалий, привязанных к пятке и икрам, до колен, двумя крестообразно вившимися ремнями. Лицо ее было покрыто легкой холстиной.

Болемир был одет в шерстяной кафтан из белой шерсти, изузоренный по краям красной тесьмой, с золотой запоной у шеи. Рукава у кафтана были необыкновенно широки. На голове, несмотря на внешнее прекрасное теплое утро, надвинута была высокая облоухая рысья шапка. Кафтан по

стану был перехвачен куском серебристой, с зеленью, греческой материи. На ногах грубое подобие сапог из выделанной кожи» [1, с.36]. Важным атрибутом в опраткі маладых з даўніх часоў з'яўляюцца абярэгі. Вядома, што нашы продкі заўсёды карысталіся надзейнымі засцярогамі. Каб маладых не ўраклі падчас вяселля, ім прышпільвалі на адзенне са сподняга боку па шпільцы, чырвонымі ніткамі вышывалі невялікі крыжык, клалі ў абутак лісце рабіны, а ў кішэні – яе плады. Адным з самых магутных абярэгаў для нявесты лічыўся пояс (стужка, нітка) чырвонага колеру, якім падпяразвалі нявесту, перш чым апрануць вясельны строй.

Вясельны стол з'яўляецца сімвалам лучнасці двух родаў. Да стала маладых вёў самы стары і паважаны чалец роду. «Когда все уселись за столы, Будли, во все время не появлявшийся среди гостей, тихо и торжественно вышел из избы, ведя правой рукой жениха, левой – невесту» [1, с.36]. Здаўна на славянскіх землях лічылася: мужчына павінен быць добрым паляўнічым, а жанчына – стараннай хатняй гаспадыняй. «На столе стоял целый зажаренный кабан. Он [Будли] отрезал от него часть, подал Болемиру и сам съел. Это делалось для того, чтобы жених был хороший охотник и не боялся диких зверей. Потом Будли подошел к целому зажаренному ягненку, отрезал часть его, подал его Юрице и сам съел. Это делалось для того, чтобы молодая была доброй гаспадыняй. Далее Будли налил большую чару меда и подал Болемиру. Болемир хлебнул меда и передал его Юрице. Юрица смочила губы и передала дедушке. Сам Будли тоже откушал. Это делалось для того, чтобы жизнь молодых была сладка и хмельна, как мед» [1, с.37].

У вясельных абрадах найбольшае месца займалі песні. Песні суправаджалі ўсе асноўныя этапы вяселля: сватанне, заручыны, выраб каравая, пасад, вясельную бяседу, ад'езд да маладога, урачыстае застолле ў хаце жаніха, прыязвы і

інш. Акрамя песень, якія адлюстроўвалі падзеі, звязаныя з уступленнем у шлюб, на вяселлі спявалася і шмат песень, што мелі толькі ўскоснае дачыненне да абраду або зусім не мелі ніякіх адносін да яго. У мастацкіх вобразах гэтых песень своеасабліва паэтызавалася паўсядзённае жыццё народа, яго быт, духоўны свет чалавека.

Нельга ўявіць славянскае вяселле без жартоўных і сатырычных песень і прыпевак, у якіх асабліва даставалася свату і свацці, дружкам, каравайніцам, а часам нават жаніху і нявесце. Акрамя песень, значнае месца ў вясельным абрадзе займалі гульні. Часцей за ўсё яны былі жартоўнымі. У вясельных гульнях бралі ўдзел госці ўсіх узростаў, але часцей за ўсё – сябры жаніха і сяброўкі нявесты. Традыцыя вясельных гуляняў адлюстравана і Кандрацьевым: «Игра в кости у всех вообще славянских племен прежнего времени считалась одной из занимательнейших, и они ею, преимущественно на пирах, всегда увлекались, и увлечение это доходило до того, что, проиграв все, нередко пускались на ставку свобода и даже сама личность. Победенный в таком случае беспрекословно подчинялся рабству, давал себя связывать и продавать. Этот поступок считался честным. Выигранных невольников в большинстве случаев, не пользуясь ими лично, продавали, чтоб избавиться от стыда подобного выигрыша. Игра в кости не всегда оканчивалась перебранкой, а чаще всего убийством и ранами.

Закон за такое убийство не преследовал преступника, имел право преследовать родственник убитого» [1, с.38].

Вясельны абрад славян па сваёй структуры найбольш складаны, але і найцікавейшы ва ўсім святочным календары. Ён самы багаты па змесце, выкананні і афармленні. Вяселле ўвабрала ў сябе шмат элементаў традыцыйнай культуры, у якіх знайшлі адлюстраванне прыкметныя якасці роду або племені. Вясельны абрад –

самы яркі і самабытны сярод усіх абрадаў славянскіх народаў.

---

1. *Кондратьев, И.К.* Бич Божий : ист. роман. Божье знаменье : повесть : в 2 ч. / И.К. Кондратьев. – М. : Панорама, 1994.

2. *Кондратьев, И.К.* Гунны : эпоха великого переселения народов : ист. роман / И.К. Кондратьев. – М. : тип. Ф.В. Грузинцева, 1889. – <http://www.knigafund.ru/books/125625>.

3. URL : http://knigolubu.ru/russian_classic/kondratev_ik/bich_bojiy.7424/?page=35.

4. *Ритуалы.* – URL : <http://mifijslavyan.ru>.

РЕПОЗИТОРИЙ БГУКИ